(2966)

А. 4883.

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ ім. І.І. МЕЧНИКОВА

84

CHOROGRAPHIA

TRANSYLVANIÆ, QVÆ DACIA olim appellata, aliarumque prouinciarum & regionum succincta descriptio & explicatio.

Georgio à Reychersdorff, Transyluano, autore.

Est Achillis P: Gasseri L:
Linzij emptus 6 crucis
8 Iulij a 1552

Cum gratia & priuilegio Ro[illegible] Regiæ Maiestatis, ad quinquen[illegible]m.

VIENNÆ AVSTRIÆ excudebat Egidius Aquila in Curia diuæ Annæ.

Anno

M. D. L.

1550

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ ім. І.І. МЕЧНИКОВА

ELEGIA AD LECTOREM,
G. Reychersdorfferi.

IThacus æternum peperit sibi nomen Vlysses,
Æneæ nullo tempore fama cadet:
Illius hoc pietas, hoc illius arma merentur,
Quod que hominum varios vidit vterque lares.
Nos quoque, si quid habent peregrina pericula laudis,
Vidimus externis plurima regna locis.
At ne multa diu narrando tempora perdam,
Officij referam munera pauca mei.
Regia, legati perfunctus munere, iussa,
Bis per Moldauiæ barbara regna tuli.
Perque Getas vexi patriæ mandata Dacosque,
Qui modò de syluæ nomine nomen habent.
Intimaque Eoi lustraui littora ponti,
Vnde vehit roseo Phœbus ab axe diem.
Denique quas terras? quæ externa pericula narrem?
Haud facilè est tantæ commeminisse viæ.
Ne tamen exhausti pereant sine fruge labores,
Aggressus tantæ scribere molis onus.
Ordine subbreuibus perstringens singula verbis,
Ne minuam multa garrulitate fidem.
Cuncta oculis præsens, præsens cuncta auribus hausi,
Est aliquid certam rebus inesse fidem.
Cætera quæ restant, calamoque intacta reliqui,
Accedent olim posteritatis ope.
Interea nostri summam decerpe libelli,
Et carptim quicquid prosa soluta docet.

84
119

SERENISSIMO

AC POTENTISSIMO PRINCIPI

& Domino, Dn. FERDINANDO, *Dei gratia, Romanorum, Hungariæ & Bohemiæ Regi &c. Domino suo clementissimo.*

VONIAM video plærosque in hac esse sententia, vt nulla re magis demereri putent Principum animos, quàm auro, gemmis, & id genus muneribus, quibus Regio fastigio magnam fieri accessionem arbitrantur: Ego verò longè satius esse duxi, perpendere, qua fide, quo candore, qua denique in officijs obeundis alacritate, quisque sibi eum demereri studuerit. Nam cùm in amplissima fortuna sint constituti, quid est, quod ad fœlicitatem illorum huiusmodi fortunarum illecebris amplius accedere queat? Qui verò hoc agit, vt illis immortalem gloriam adportet, is meritò cæteris præferendus mihi videtur: Quod non alia re facilius fieri posse arbitror, quàm si quis nomen illorum scriptis suis prouehat, ac posteritatis memoriæ tradat. Cui enim testatum foret, tot Heroas, Cæsares, Reges, atque Imperatores ante nostram memoriam vixisse, nisi clarissimorum iuxtà ac doctissimorum virorum literis fuissent celebrati, cuius rei vox illa Alexandri Magni,

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ ім. І. МЕЧНИКОВА

magno Principe digna, testis est: Qui cùm ad Achillis tumulum peruenisset, eum vel hoc nomine fœlicissimum appellauit, quòd tantum præconem laudum suarum habere meruisset: Atque id Principibus largiri potest ab his solum, qui fœlicioribus ingenijs, maioríque eruditione præditi sunt. Cæterum cùm vtraque via mihi sit præclusa, & nec opibus polleam, nec mihi quippiam eruditionis vendicare audeam, superest quod in sacrorum ritibus obseruare solent, qui tauro vel thure sacrificare nequeunt, farre tamen & mola salsa litant: Magni quoque Principes nonnunquàm plebeis rebus delectantur. Id quod diuum Maximilianum Cæsarem, Auum Maiestatis tuæ, ex venatione ad casulas rusticanas diuertentem, sæpe factitasse dicunt, nimirum rem non vtilitate, sed animi promptitudine metitum. Proinde Rex Serenissime, quum nuper Moldauiæ descriptionem in lucem edidissem, commodùm venit in mentem, Transyluaniæ quoque prouinciæ generalem constitutionem, situmque locorum, & amœnitatem terræ illius comprehendere, quo magis horum commentariorum lectione quisq; peregrinantium ad faciliorem istius prouinciæ cognitionem peruenire queat. Visum itaque est, hoc opusculum S. Maiestati tuæ inprimis dedicare, cùm propterea, quòd Transyluanica legatio mea magnis discriminibus & periculis exhausta eadem profectione cum Moldauiensi fuerat coniuncta, cuius quidem terræ descriptionem Maiestati tuæ iam pridem nuncupaui, tùm propter singularem Celsitudinis tuæ erga me clementiam, tùm præcipuè, vt aliquo saltem argumento fidelia seruitia mea in ea legatione Maiestati tuæ præstita, animi denique mei promptitudinem ad eiusdem Maiestatis tuæ gratiam merendam cumulatius meis studijs declararem, supplicans humilimè, ne Sacra Maiestas tua fidelis seruitoris sui officia aspernetur. Quam Deus Opt. Max. pro fœlicissima vniuersorum Regnorum suorum gubernatione, ac Christianæ Reipub. conseruatione, faustissimè conseruet ad multa sæcula.

E. Sacræ Maiestatis tuæ

fidelis & humilimus
seruitor,

Georgius Reychersdorffer,
Secretarius indignus.

HAYKOBA BIBLIOTEKA OHY im. I.I. MEHLHEROBA

REVERENDISSIMO ET AMPLISSIMO PRÆSULI & Domino, Dn. NICOLAO Olaho, Episcopo Agrien. Sacratissimæ Romanorum, Hungariæ, Bohemiæq; &c. Regiæ Maiestatis Cancellario præcipuo, longeque dignissimo, Domino & patrono colendissimo, Georgius à Reychersdorff, Transyluanus, eiusdem Maiestatis suæ Secretarius, fœlicitatem precatur omnem.

CVM non sim nescius, Præsul amplissime, D. T. R. totius regni Transyluaniæ situm & ambitum non semel peragrasse, omniumque locorum non mediocrem habere cognitionem, cùm potissimum T. R. D. in ea prouincia nata, & à teneris annis educata sit, non indignum fore putaui, si hoc opus, quod Regiæ Maiestati, Domino nostro clementissimo, dedicare constitui, T. R. D. inprimis offeram, quò vel T. R. D. de eo iudicium facere, vel si qui errores nostra negligentia incidissent, pro rara, qua prædita est, eruditione & peritia, magis politam ac illustriorem reddere posset. Quamobrem magnoperè mihi suspiciendi videntur & obseruandi, qui perlustratâ cognitaq; tota istius mundi machina & compage, in breuissimo quasi chartæ spacio tot regna, regiones, gentes, nationes varias, diuersaque populorum instituta, ac mores, quasi viuis lineis coloribusque deliniarunt: Maiore tamen illi videntur laude esse digni, qui rudem hanc materiam copiosiore deinde stylo illustrarunt. Nam licet illi vniuersum totius mundi ambitum, suis quasi cancellis circumscripserint, omnibus cœli regionibus, suas nationes suaque subiecerint domicilia, nihilominus tamen multum illis, aut præsenti cognitione, experientiaque contentis, aut alia tanquàm exilia aspernantibus, ad particularium locorum situs, moresque describendos defuit: Quod etiam inde apparet, multa Eratosthenis, Straboni, Vesputio, atq; adeò ipsi Ptolomæo incognita fuerūt, quæ nostra memoria è tenebris in lucem prodeunt. Ita sanè etiam de Moldauia dici potest, quæ hactenus non aliter, quàm solo nomine cognita fuit, & fortasse si eius regionis situm maiores nostri literis mandassent, magna certè Christianorum Principum vtilitate factum id fuisset, nec tam facilè impurissimis religionis nostræ hostibus nuper in prædam cessisset. Quamobrem cùm superioribus annis, iussu Potentissimi Serenissimique Romanorum &c. Regis, sanè durissimam legationem ad Moldauiæ Dynastam, quem ipsi Waywodam appellant, obirem, capta occasione ex diligenti istius prouinciæ, dum Principem illum assectabamur, perlustratione, arbitratus sum non incommodum nostræ ætati, atque adeò R. D. T. futurum, si omnem

tractum, omniumque rerum vberem affluentiam, quàm breuissimè & veluti in tabella exhiberem. Hoc autem de me citra inuidiam ingenuè fateri possim, nihil æquè ac veritatem, quæ historiæ (quam ab inspectione dictam volunt) caput ac fundamentum est, spectasse: genus ipsum dicendi ac eloquentiæ nitorem, quo licet res magis splendescant, quoque nonnulli interdum magis quàm ipsa rerum cognitione delectantur, non magnoperè curasse. Debet verò hoc maximè nostrum laborem commendare, quòd omnium earum rerum, quas memoriæ prodimus, ipsimet spectatores, non tam interfuimus, quàm nomine Serenissimi Domini Principis nostri interdum præfuerimus. Quid enim ad aperiendam rei veritatem præsentius? quid ad omnem posteritatis memoriam illustrius? quàm res à se perspectas cognitasq; , si non admodum magnifica dicendi ratione, saltem mediocri stylo perscribere: quo etiam nomine veteres maximè eos historicos laude & cognitione dignos esse censuerunt, qui earum rerum, quas scripserunt, ipsimet inspectores, seu oculati testes fuissent. Ex quorum numero quanti fiat Thucidides, Polybiusque, Tua Reuerendiss. D. quæ tam Græcorum, quàm Latinorum monumenta plurima percurrisse, diuersasque regiones & prouincias perlustrasse fertur, haud ignorat. Nulla igitur laudis spe, quam affectare in tam paruo opusculo ineptum & plus quàm infantile foret, adductus: sed solo vtilitatis publicæ studio, quam in minima etiam re velle promouere, viri boni

boni est officium: hoc sanè consilio fretus, & quasi animosior factus, hanc qualemcunque descriptionem in publicum edere constitui: arbitratus in eo cuiuis peregrinanti (si modò à vera istius terræ descriptione prorsus non aberrarim) haud inutile me præstiturum officium. Itaque Reuerendiss. D. T. hunc meum laborem æquo iudicio metiri, meque (vt solet) pristino amore & fauore complecti non cesset,

Quam Deus Opt. Max. ad annos Nestoreos fœliciss̄imè conseruet.

Viennæ Pannoniæ, die
vltima Aprilis,
Anno
M. D. L.

DESCRIPTIO
Transyluaniæ.

EST procul Eoo contermina terra Tybisco,
Olim quam celebres incoluêre Getæ.
Atque pharetrati Scythicis de finibus Hunni,
Nec non Saxonico Teutone culta fuit.
Huic vt sunt septem surgentes mœnibus vrbes,
Sic quoque septeni nomina montis habet.
Nec non à syluis nomen sortita recepit,
Fortè quòd Hercinium trans nemus acta iacet.
Versus Hyperboreum, duríque Lycaonis axem,
Barbara Sarmatici respicit arua soli.
Atque aliquot læua sinubus procurrit ad axem,
Qua viget Hercinijs terra Bohema iugis.
Sub medium conuersa diem, stat protinus altis
Mœsia syluosis vndique cincta comis.
Perpetuo hanc olim Traianus fœdere gentem
Compulit Ausonij nomina ferre Ducis.
Paruit intereà Latio subiecta Monarchæ,
Et data constanti fœdera pace tulit.
Dum Scythica superata manu, miserabile dictu,
Concidit, & Græcum ferre coacta iugum:
Annua Thessalico subiecta tributa Tyranno
Pendit, & est armis vix benè tuta suis.
Cebinio primùm celebris, cui protinus hæret
Vndique montanis cincta Corona iugis:

Quam

Quam validæ circum turres, & mœnia cingunt,
Quæque suis nimiùm freta superbit aquis.
Hinc auri, viníque ferax Bistritia surgit,
Hæc fuluo splendens cespite terra rubet.
Mox collis Segsburga tegens decliuia scandit,
Et madet irriguis terra propinqua vadis.
Sunt aliæ Megeïs, Zabesus, fortisque Coloswar,
Quarum quæque sua fertilitate placet.
Cætera quid memorem? Nec enim memorare recusem,
Hæc tibi ni melius prosa soluta daret.

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ ім. І.І. МЕЧНИКОВА

CHOROGRAPHIA

TRANSILVANIÆ, ALIARVMQVE prouinciarum & regionum succincta descriptio, GEORGIO à Reychersdorff, autore.

TRANSILVANIA quondam bellipotens regio, Diuorum olim Imperatorum Romanorum prouincia inclyta, Dacia appellata, plagæ Orientali expositæ, & Marte multi nominis fuit tẽporibus Neruæ Traiani, quam Decebalus Rex tam armis, quàm pecunia belli neruo, pertinacissimè sub imperio retinuit. Eutrop. lib. viij. in Aurelij vita: Prouinciam, inquit, Daciam, quam Traianus vltra Danubium fecerat, intermisit, appellauitque eam Daciam, quæ nunc duas diuidit Mœsias, & est in dextra, Danubio in mare fluenti, cùm anteà fuerit in læua. Decebalus itaque eiusdem regionis Rex seu Monarcha cum Vlpio Traiano Romano Cæsare conflixit, ingenti hostis edita clade. Traianus autem veste propria non pepercisse fertur, quam in partes conscissam suis partitus est militibus. Deinde iugum ex iugo captans, ad Dacorum regiam eusit, per cuius Decebalus ad Traianum deductus. His confectis Traianus in Italiam rediens, Romam ingressus, & triumphans

triumphans de Dacia, Dacicus appellari cœpit. Intereà tamen denunciatur, Decebalum præter conuentiones & fædera, quæ cum Traiano intercesserant, multa ad rebellionem parare, castellaque & arces dirutas restaurare, ob hoc hostis à Senatu iudicatus est, bellumque Traianus suscepit. Plin. de Dacorum expulsione meminit lib. iiij. cap. xij. Quare cùm Decebalus viribus suis non satis fideret, dolis & fraudibus agere enitens, in Mœsiam delectos mittit profugos, qui dissimulata fide, Traianum per occultas insidias tollerent, aut confoderent, deprehensi vltimo supplicio affecti sunt. Hinc milites Romani in huius rei gestæ memoriam, tale Epigramma edidere in Pannonia:

VBI ERAS RAMNVSIA, VBI ERAS,
QVANTVM ABFVIT, NE ROMA
LVGERET, SED VIVIT
TRAIANVS.

Sub hac expeditione Traianus pontem in Istro lapideum construxit, quo liberius & expeditius hostes aggredi posset, opus sanè mirandum, & memoria dignum, Huic xx. stabant ex quadrato lapide pylæ, quarum altitudo centum & quinquaginta, præter fundamenta: latitudo verò sexaginta pedes continebat: distabant autem inter se centum octuaginta passibus, fornicibus verò coniungebantur. Eius pontis inscriptio talis erat:

Prouidentia

PROVIDENTIA AVGVSTI.
VERE PONTIFICIS VIRTVS RO-
MANA, QVID NON DOMET?
SVB IVGVM ECCE RA-
PITVR ET DANV-
BIVS.

Cæterum Adrianus Imperator, Traiani successor, veritus ne pulso Romano præsidio, aut oppressis legionibus, feræ & indomitæ gentes facto aditu, ea loca inuaderent, quæ cis Danubium sunt, structuras & fornices, quæ super aquam eminebant, demoliri iussit. At Decebalus capta (vt diximus) regia, cum omnis regio in potestatem Romani Imperij venisset, vsque ad captiuitatem periclitatus, necem sibi consciuit, cuius caput tandem Romam delatum fuit, sicque Dacia iuris Romani facta est, quam mox Traianus in prouinciam redegit. Cuius rei argumento milites Romani hos versiculos perpetuo monumento celebres decantabant:

NONNE TIBI DIXI DECEBALE? FV-
NESTVM EST HERCVLEM LACES-
SERE. NON RECTE FACIS, TVA
IPSE QVOD IACES MANV: SED
TE VTCVNQVE CÆSAR VI-
CIT, TVLIT TIBI SEM-
PER AVGVR AV-
GVSTALIS.

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ ім. І.І. МЕЧНИКОВА

Quare Traianus Dacia subacta, Regiam Zarmis ciuitatem, quæ nunc Alba Iulia appellatur, ingressus, quæsitis Decebali thesauris, sub Sargetiæ amne reconditis, cuiusdam Biculi Romani captiui indicio reperti sunt: Vnde tandem Traianus in signum memoriæ illius hoc statuerat Epigramma:

IOVI INVENTORI, DITI PATRI,
TERRÆ MATRI, DETECTIS DA-
CIÆ THESAVRIS, DIVVS
NERVA TRAIANVS
VOTVM SOL-
VIT.

Monumentum Wlpij Neruæ Traiani in colonia Zarmijz, non multis antè annis ex terræ visceribus erutum, memoria dignum:

IOVI SATORI, HERCVLI VICTORI,
M. WLP. NERVA TRAIANVS CÆ-
SAR, VICTO DECEBALO,
DOMITA DACIA,
VOTVM SOL-
VIT.

Hinc ingens Traiani animus deprehenditur, qui multa præter hæc præclara & egregia facinora gessit, quemadmodum Dion ille Cretensis in Traiani vita

vita plurima memoratu digna, non ineleganti descriptione complexus est.

Huic regioni Transyluaniæ, à Septentrionali plaga Moldauica prouincia (quæ Poloniæ regno, atque Russiæ inferiori, & Ciculiæ metis, est contigua) adhæret: Ex altero verò latere ad Orientē Valachia iacet, quæ alio nomine Transalpina dicitur, non multo terrarum spacio ab alpibus insigni altitudine intercedentibus, seiuncta.

Vt autem paulisper ad lucidiorem istius Transyluaniæ prouinciæ cognitionem per Chorographicam descriptionem progrediamur: Eadem prouincia in tres diuiditur nationes, suis inter se ritibus, moribus, consuetudinibus, & legibus aliquantulum dissidentes, ipsamque regionem distinctis terrarum locis incolentes: vtpote Saxones, Ciculos, & Hungaros. Inter quos ipsi quoque Valachi eiusdem prouinciæ incolæ, in quibusdam desertis possessionibus & villis residēt, genus hominū durissimum, nec nisi armentis & pecoribus, plærunque etiam furtiuo pecorum & equorum abigeatu se alentes. Hi more suo, pilosis seu hirsutis ex lana caprina contextis, suaque manu elaboratis amiciuntur vestibus, nullis penitus legibus humanis obsequentes.

DE DIFFERENTIA ATQVE ritu & moribus trium nationum prædictarum.

IN primis Saxonicus iste populus in eum locum è Germania (vt aiunt) deductus, agricultur.æ studiosus, & rusticæ rei addictissimus, qui natura sua lingua vtitur Saxonica. Sermo autem Saxonicus ad communem Germanicam Colonien sium linguam multo propius accedit, quàm ad alias linguas, & à Sueuo atque Heluetio non ita facilè intelligitur, quam plæræque Septentrionales in Germania. Transsluani igitur, sicuti cæteræ omnes nationes Germanicæ, habent peculiarem linguæ dialectum. Et vt hoc addam, quod alijs nationibus, tam morum facilitate, quàm pietate & religione longè præstat.

CICVLIA Daciæ angulus, Moldauiæ regioni contiguus, eius terræ populi dicuntur Siculi, Scytharum (vt aiunt) genus, à quo originem traxêre, suis vtuntur legibus & moribus, suáque officia sorte distribuunt. Nemo apud illos ignobilis esse censetur, etiam si manu aratrum tractet, aut caprino gregi præsit. Durum enim & asperum genus hominum, quasi bello natum, qui moribus, sermone, & vestitu non multùm ab Hungaris discrepare videntur. Hi sunt Hunnorum antiquissimi, quos Siculos appellare malunt quidam, quòd è Scythis

è Scythis originem trahant: Nec enim aliud sensisse videtur ille, qui dixit:

Atque pharetrati Scythicis de finibus Hunni.

Siculi autem in septem sunt diuisi regiones, quas ipsi sedes vocant, quarum nomina sunt: Sepsi, Orbai, Kysdi, Czijk, Gyrgio, Marcus Zeek, Aranyas Zeek, Hungarico sermone appellatas, cæteris Siculorum oppidis præstantiores. De quorum ritibus & consuetudinibus in præcedentibus annotationibus pauca scripsimus.

Czijk oppidum in Septentrionali latere à Kysdi ad lœuam, atque adeò in ipsis Carpathi radicibus situm: Huic contigua est Gyrgio ab occasu in eiusdem Carpathi montis radicibus, terra montosa & asperа, in vltimo Transsluaniæ latere Septentrionali. Sedi autem Gyrgio contigua est Marcus Zeek, ad Meridiem in visceribus Transsluaniæ prouinciæ, ad decursum Marisi fluuij existens, cuius metropolis est Zeckelwasserbel, Saxonibus Newmarck, oppidum amplissimum, vbi frequens Siculorum conuentus habetur.

HVNGARI & Nobiles eiusdem regionis passim intermixti Saxonibus, cum Siculis propemodum tam sermone, quàm vestitu & armis conueniunt: In rebus verò bellicis cæteris nationibus non vno nomine antepono dos arbitror.

Quæ tres nationes, coniunctis viribus & copijs ad belli cam expeditionem instituendam, iuxta communem supputationem, ad nonaginta & amplius millia armatorũ suppeditant. Etenim non obscurũ est, quàm ingentia à tot iam seculis hæc regio ex assiduis hostium incursibus pertulerit pericula: tamen nullo non tempore hostes, non sine ingenti clade victi, & inde repulsi fuere.

VALACHI etiam hanc terram, sed sparsim sine certa sede incolunt. Teutones verò seu Saxones munitissimas passim & vrbes & arces habent, qui rebus omnibus cæteris nationibus facilè præstant. Terra quidem natura sua, auri, argenti, viui, frumenti, pascuorum, pecorum, fontium, fluminum, breuiter rerum omnium, quæ ad vitæ vsum, cultumque pertinent, ditissima est, vt non temerè à maioribus Regni Hungariæ thesaurus Transyluania sit appellata.

Valachia autem prouincia, quæ alio nomine Transalpina dicitur, inferioribus Transyluaniæ confinibus propius accedit, & Danubium secuta in Pontum vsque protenditur, indeque in Septentrionem vergens, Roxanos (quos hodie Ruthenos vocant) attingit, de qua prouincia in Moldauiæ commentario plura.

Huius

Huius nationis genus ex Italis profectum esse lingua arguit, nomen ex Sarmatis (quibus alicubi etiam contermini sunt) adepti videntur, ipsamque, quam inhabitant prouinciam, Flacciam, à Flacco quodam Romano ciue, quo duce eò sit deducta colonia, ad tuendas Mœsias contra Dacos (quos Romanis nunquam fidos fuisse Tacitus autor est) verùm vt fit longa temporum serie, quæ nihil non vitiat, pro Flaccia Valachiam, proque Flaccis Valachos dici captos: Et citant hi de Flacco Nasonis versiculos ex epistolis Ponticis redactos, lib. iiij.

Præfuit his Græcine locis modo Flaccus, & illo
Ripa ferax Istri sub duce tuta fuit.
Hic tenuit Mœsas gentes in pace fideli,
Hic arcu fisos, terruit ense Getas.

Porrò Mœsos olim fuisse, qui nunc Valachi sunt, receptius est hodie, quàm quis negare audeat, in tanta præsertim autorum, qui sectandi erant, diuersitate: Inter quos quidem primus Ptolomæus Cosmographorum antistes & planè alpha, quod aiunt, nihil Mœsis concedit ea qua Valachi sedent parte, si quidem is à Carpatho monte incipiens, quicquid terræ ab Occasu, Thybisco amne: à meridie, Danubio: à Septentrione, Sarmatica Europæ claudituer, Daciæ nomine apprehendit: Iuxta quam descriptionem, Transyluanos, Ciculos, Valachos, quosque Moldauienses vocant, & Hungarorum bonam partem,

qui

qui Poloniam versus, planam colunt terram, Dacos appellans. Cæterum Mœsias esse duas, quas superioris & inferioris appellatione fecernit, in alteram Danubij partem transfert, quæ est versus Daciam: & superiorem quidem ex inferiori deducit Pannonia, à Sauo amne Danubio confluente, Inferiorem autem iusta parte vltra Danubium extendit in Scythiam. Ptolomæus quoque in eam sententiam alibi accedit. Dijon Cretensis Græcus autor, in diui Traiani vita autor est, quod hic quo tempore contra Dacos bellum gessit, pontem lapideum admirabili ædificio, vltra Istrum fluuium extruxerit, quo expeditius copias traducere posset, quoties Romani, qui trans Danubium agerent, a Barbaris infestarentur, ac demum structuras & fornices, quæ super aquam exstitere, Adrianus Imperator demoliri iussit, veritus, ne scilicet pulso Romano præsidio feræ & indomitæ gentes Mœsiam popularentur: de quibus rebus omnibus tam præclarè gestis, in præcedentibus annotationibus plura recensuimus. Extant eius pontis nonnulla in hunc vsque diem reliquiæ apud Scrinium, quod Danubio immineat castellum, vbi cum Heraclio Cæsaroëa congressum habuisse ferunt. At Strabo geographicæ rei diligentissimus obseruator, Mœsos scribit vtrumque latus Istri accoluisse, cum quo Plinius sentire videtur, lib. xxx. naturalis Historiæ: Pannonia, inquit, iungitur prouincia, quæ Mœsia appellatur, ad Pontum vsque cum Danubio decurrens.

Postea-

Posteaquàm autem ea, quæ de hac prouincia, & de varijs huius terræ incolis ac nationibus cognitu inprimis necessaria videbantur, in ipso operis ingressu absoluimus, commodùm iam generalem tam locorum, quàm ciuitatum principalium descriptionem, quantum nostra docebit experientia, declarabimus, & per omnes Transyluaniæ partes, longitudinem cum latitudine, vniuersum istius regni ambitum emetiemur, ita tamen, vt & fidei semper, quæ in historijs præcipua est, & methodi rationem habeamus.

Itaque à Varadino, primo ad Transyluaniam ingressu, per fluuium Crysium, qua ad occiduam plagam Pannoniæ inferioris annectitur, offertur pagus Fekete-tetho, Latinè nigra palus appellatus, quem Valachi, montibus & rupibus vndique interseptum incolunt, Situs in loco horrido & aspero, vbi frumenti & annonæ, ob rarissimam illius terræ culturam, frequens victui penuria accidit, cùm præsertim nulla eiusdem loci sit planities, & non segetes, sed extensæ arbores vndequaque magno terrarum spacio interfertæ conspiciuntur, quo minus commodè in his locis desertis & agris infœcundis, vlla frumenta seminare queant. Attamen Crysus fluuius quouis tempore selectissimos pisces, vtpote fundulos, cephalos, capitones, auratas, atque etiam trutas, & complures alios satis benignè suppeditat. Præterea hic fluuius plærunque ex inundatione adeò vehemens est, vt

magnos etiam currus grauiter oneratos præcipitare soleat.

Ciuitas prædicta Varadiensis est amplissima, & nullis mœnijs circumducta, in planitie existens. Hic frater Georgius, Transsyluaniæ Regni Thesaurarius, istius loci Episcopus residet, & insignem tenet arcem, magnis sumptibus extructam, & optimè munitam, vbi diuus olim Ladislaus Rex Hungariæ, fœlicis memoriæ suam habet sepulturam, marmore eleganter excussam, tanto Principe dignam. Illic populus est Hungaricus partim Teutonicis commixtus, quæstum ex rebus Turcicis, ex alijs locis importatis, faciens, rebusque ad quotidianũ vitæ vsum pertinentibus, non mediocriter abundat.

Hinc à Feketetho recto itinere vsque ad Thelegd oppidum duo, ad Reeff tria restant miliaria, satis magnis stadijs comprehensa, vbi Crysi fluuij ex scaturientibus vndique fontibus exordia erumpunt, tenuique alueo per medium dicti oppidi Reeff vsque Sebesvar continuo meatu porrigitur, vbi demum finem accipit.

Deinde si Colosvariam tendas, de qua ciuitate opportunè suo loco plura dicemus, quinque miliaria intercedunt: rursus vsque Thordam, quæ ciuitas versus

versus meridiem iacet, per arduum & saxosum montem bis mille passus emetiendi sunt: Eaque ciuitas licet nullis sit muris aut mœnijs cincta, tamen satis ampla, opulenta, & diuersis mercibus frequens, cuius incolæ & pecorum & iumentorum ac compascuorum & agrorum vsu fructu ditissimi sunt, vt intereà taceam, quòd optimi vini ferax sit. Ad hæc salium fodinis tam celebris est, vt vix parem in toto Oriente fundum comperias. Itaque præfectus Camerarum salium perfungitur officio Regio, & ex salinis Hungariæ Regibus annuam pensionem maximam tribuere solet, quam vel eo nomine non parum esse, facili iudicio elicere possumus, quòd inde toti ferè Transsyluaniæ seruiatur, indeque sal Budam & ad alia plæraque loca extranea assiduè perferatur & euehatur, non sine magno Regiæ Maiestatis commodo.

A Thorda verò, duobus intercedentibus oppidis, Gochard & Monera, duodecim numerantur miliaria vsque Cibinium, quæ ciuitas huius Regni metropolis est, & munitissima, auríque & argenti, rerumque omnium longè abundantissima, quemadmodum ex sequenti nostra descriptione cognosces. Reliquas demum eiusdem prouinciæ vrbes, suo ordine & serie breuiter complectemur.

SVNT IGITVR HÆ SEPTEM vrbes in Transsyluania celebriores, à se per locorum interuallum suo modo & ordine distantes, vt sequitur.

CIBINIVM,	Hermanstat.
BRASSOVIA siue Corona,	Cronstat
BISTRICIA.	Nósenstat.
SEGESWARIA,	Schespurg.
MEGIES,	Mydwisch.
ZABESVS, siue Zaaz sebes,	Millenbach.
COLOSWARIA,	Clausenburg.

Quarum ciuitatum prinsquàm descriptionem aggrediamur, operæpreciumm ihi facturus videor, si paucis rem memoriæ non indignam interiecero: Hanc nimirum ciuitatem Cibinien sem, posi Serenissimi quondam Ludouici Regis, felicis memoriæ, interitum, ad septennium vsque in assiduis bellorum tumultibus (dum scilicet Regnum Transsyluaniæ, propter infælicissimam Regis Ioannis coronationem, in diuersum erat distractum) sese contra omnium hostium impetum citra vllum externarum gentium præsidium & auxilium, armis suis & sumptibus proprijs, quàm strenuissimè conseruasse: neque etiam ciues vlla obsidione

dione aut oppugnatione, vel hostium incursione aut formidine ductos, vt defessis viribus in aliquam deditionem pronocati fuissent, sed altijs quoque ciuitatibus, tam austera & militari defensione, robustiorem animum præbuère, ne hostium arrogantibus minis territi, in defectionem se trahi paterentur. Vnde sibi ac posteritati suæ immortalem laudem & memoriam perpetuam parauère.

CIBINIVM metropolis ciuitas celebratissima, à Cibinio amne nomen retinens, quæ alio haud inepto vocabulo Hermanstatt appellatur, ab Hermanno eiusdem vrbis primo conditore. Quæ in planitie sita, nullis prope montibus incumbentibus impeditur, quin se in admirabilem latitudinem aperiat, duplici muro munita, & fossis admodum profundis, circumquaque piscinis lacunaribusque non paucis spacioso diffusis præcincta est, magnificis deinde ædificiorum structuris, turribus, & propugnaculis suo ordine & serie intersertis, culta & ornata est, cuius Parrochia Cathedralis, suo Præsule insulato digna, viginti & quatuor sacerdotum adauctaaris, est conspicua.

Hinc annua frumenta in subterraneas foueas, ad multos annos, citra vllam publicæ annonæ iacturam, conseruandi gratia conferuntur: Nec desunt molendina triticaria ita laborata, vt nulla arte ab hostibus eripi possint: adde quòd

 passim

passim per ciuitatis singulos vicos placidissimo flumine riuulus decurrit. Magistratu regitur prudentissimo, cuique non facilè alium prætuleris, vsque adeò vt ad eum nemo, nisi qui multis testimonijs fidem suam Reipub. probarit, admittatur. Pagos Regios decem, & octo tributarios habet. Huc quoque septem Saxonum sedes spectant, quarum nomina sequenti ordine explicata vides.

SEPTEM SEDIVM SAXONICARVM nomina.

Zazwarienſis ſedes, pagos habet regios vndecim.
Zabeſienſis ſedes, Zabeſium ciuitatem, cum pagis Regijs quinque.
Reuſmarck ſedes, pagos habet decem.
Segesburgenſis ſedes (ciuitas ipſa) pagos habet ſedecim.
Olezna ſedes, pagos habet duodecim.
Schenkeſtul ſedes, pagos habet viginti & duos.
Rupenſis ſedes, pagos habet quindecim.

Præter has ſeptem ſedes Saxonum in Tranſſiuania ſunt & aliæ duæ ſeparatæ, quarum caput eſt ciuitas Megienſis, pagi huc ſpectantes ſunt viginti quatuor: prædictis autem ſedibus interiacent multi pagi, poſſeſſioneſque Nobilium, quæ ad numerum ſedium Saxonum non conferuntur.

Numerantur etiam in Tranſſiuania, quo ad penſiones

ſiones taxarum, octo parrochialia Capitula præcipua, quæ ſimul appellant Vniuerſitatem

Biſtricienſe Capitulum habet Biſtriciam cum viginti tribus pagis regijs.

Regnenſe Capitulum habet pagos pluſquàm triginta.

Barcenſe Capitulum habet Coronam ciuitatem cum tredecim pagis regijs.

Kiſdenſe Capitulum habet Segesburgam & pagos quadraginta octo.

Duarum ſedium Capitulum complectitur ciuitatem Megienſem cum pagis triginta ſex.

Cibinienſium Capitula duo, quorum vnum habet Cibinium & pagos viginti tres.

Alterum Capitulum Cibinienſe, quod vocant Surrogatiua, continet pagos circiter viginti duos.

Sabeſienſe Capitulum habet Sabeſium cum pagis decem & ſeptem.

A prædicta ciuitate Cibinienſe diſtant ſalium fodinæ, in Wyzagna oppido, quod aliàs Saxonicè Salczburg appellatur, vno miliari, ex quibus quotannis ingens theſaurus conflatur, nec minus, vt arbitror, fodinæ oppidi Dees emolumenti, in annos ſingulos Regiæ Cameræ apportant.

Haud longè ab ea ciuitate Cibinienſi diuerſa circumfuſa iacent oppida, in quibus paſſim Saxones reſident. Imprimis Helta ad Meridiem vno diſtans miliari, oppidum mediocri magnitudine, & quodam caſtello

castello munitum, vbi falces messoriæ, quæ nusquàm alibi, fabricantur, & plebeculæ ex communi messium ac fructuum quæstu, victum quærere solent, magis commodum.

Inde mons S. Michaëlis paulò infra Heltam, eodem ferè spatio distat, in cuius summitate insigne castellum ex quadrato lapide pulcherrimè eductum, in quo coloni ingruentibus bellicis temporibus res suas & bona ab incursu hostium satis tutè conseruant: adde quòd locus fertilis, & diuersorum fructuum ferax, ex quibus incolæ non mediocrem quæstum faciunt.

Prætereà Alutus amnis inter reliqua istius Regni flumina, non est incelebris, qui in montanis Ciculorum radicibus ortus, vbi primum Transyluaniam attingit, & Barcensem terram à Ciculorum metis dirimit, inde Cibinium versus decurrens prope rubeam turrim, vbi ciues Cibinienses, ne præter expectationem obruantur, excubias agunt, per angustas & abruptas valles in Transalpinam fertur, vbi eum auriferum esse perhibent, haud longè supra Nicopolim Istro miscetur, quæ turris duobus à Cibinio distat miliarijs, vnde Turcis per strictissimas & angustas admodum vias in Transyluaniam accessus est.

Tradunt historiæ, Turcas tempore quondam inuictissimi Regis Mathiæ, in Transyluania profligatos, & in

& in turpissimam fugam versos, in prædicto loco rubeæ turris, à summitate, quam in ea fuga conscenderant, ob magnitudinem tanti ponderis equorum, in vndam Alutifluminis demersos, coeuisse.

CORONA seu Brassouia ciuitas mercibus Turcicis celebris, intra montes amœnissimos sita, mœnibus, fossis, & propugnaculis satis munita, habet tria suburbia distinctis vallibus posita, quorum vnum incolunt Bulgari, alterum Hungari, Saxones agricolæ tertium. Per singulos fere vicos riuuli descendunt saluberrima fontium scaturigine perpetui. Campos habet planissimos, longè lateq; densis montibus cinctos, alpibusq; altissimis à Valachia Transalpina diuiditur: frumento & lino præcipuè abundat, estque quasi horreum vicinarum gentium. Studio liberali præ cæteris hoc tempore clara, estque ibi nuper constructa Bibliotheca, qua nulla in Pannonia post dissipatam Budensem Mathiæ Coruini Bibliothecam, cultior vsquàm fuit. Quæ à proximis Ciculorũ metis & confinibus sita (siue eã Græca voce Stephanopolim, siue semibarbara Cronopolim, siue cum Hungaris Brassouiam appellare quispiã velit) in penitissima Transyluaniæ parte, quã peculiari nomine Pannones Burezam, nostri autem Burciam vocant, vel ab amne cognomine, qui id loci interluit, vel à radice, quasi dicas nostrate lingua Wurczlam, quæ vulgo recepta est opinio, hoc fortassis nomine, quòd radix Coronæ inserta, Burtianis sit insigne.

Huius verò Burciæ pars est facilè ornatissima, sed sic dirempta situ, vt ferè altera Transsyluania videri possit: clauditur enim vndique montibus, à Ciculis fluuio dirimitur, cui nomen est apud Ptolomæum Alutato, intus tota est cultissima, hortulum planè, si videas, dixeris. Sed & vrbs ista (iam tandem, quod instituì, paucis absoluam) in quodam quasi loci huius recessu, montibus confertissimis (vt præfertur) comprehensa est, cuius gemini in latitudinem murorum foris excurrentium latera claudunt, quibus supernè propugnacula imminent, sic vt nisi in summa montium accliuitate circuitus non pateat: Duplex fossa eximia altitudine ambit vndique mœnia, in quibus turres conserto stant ordine: In longitudinem cum vallo descendit, vt quadrata ferè esse videatur. Suburbia autem complent quicquid est extra muros vallium, vbi ipsi Saxones, Ciculique mixtim habitant: reliquam loci istius partem intra ipsas vsque montium angustias Valachi ferè occupant, hic templum habent, & ei præsidentem sacrificulum: Deinde Saxones rursum cum Ciculis longissimis vicis commorantur. In ciuitatem verò non nisi Germanus recipitur. Inter amplas in ea substructiones, primas habet virgini Mariæ consecratum quadrato lapide templum.

Hæc ciuitas ab arce Fogaras distat miliarijs quatuor, in palustri ac plano loco sita, & adeò munita & fortis est, vt nulla suffossio huic metuenda sit vnquam.

Ex qua

Ex qua arce anno M. D. XLI. Stephanus Maylat, istius Regni Transsyluaniæ Waywoda, vir militaris ac strenuus, à Turcis & Petro Waywoda Moldauo, dolo & fraude ac simulata eorundem fide, elicitus, & in captiuitatem Cæsaris Turcarum abductus est Constantinopolim, vbi hactenus acerrimis detinetur vinculis, De cuius tam inspherata ac improuisa captiuitate, & Petri Waywodæ perfidia, longa posset scribi historia.

Quam ciuitatem olim Stephanus Waywoda Moldauus, qui huic ciuitati erat hostis infensissimus, bombardis & machinis bellicis in montem eminentiorem deductis, expugnare, & suo imperio subijcere moliebatur, sed bombardis parum profecit, siquidem demissis globis, propter spacij longitudinem, quo deferebantur, vis & impetus eorum frangebatur, adeò vt citra vllam ædificiorum iacturam, in theatrum ciuitatis prolapsi deuoluerentur, quo facto, desperata victoria, Waywoda obsidionem reliquit.

Nulla in Transsyluanis vrbibus, multorum sanè iudicio, populosior illa, forum hìc singulis septimanis, rusticis ex agro confluentibus, tam celebre est, vt iustas nundinas putaueris, ob rerum merciumque propositarum copiam: Est enim finitimorum emporium, & veluti communis officina rerum omnium: confluunt

istuc Ciculi Valachi, Armeni, & Græci: etiam Turcicis plærunque mercibus tam ex Moldauia, quàm Valachia adductis, sit interdum opulentior. In ea ciuitate, qui magistratus agunt officia, viri sunt graues & maturi, diuersarumque linguarum periti, Remp. summo studio fouentes: ciues autem & belli & pacis artibus sunt instructissimi, qui cum Moldauis plærunque bellum gessere, & nonnunquàm insigni victoria potiti sunt.

BISTRICIA in amplissimæ vallis planitie posita, habet vtrinque vitiferos colles. Per mediam vrbem fluuius eiusdem nominis labitur ad meridionale latus inferioris suburbij declinans, qui statim post duo miliaria Zamoso coniungitur amne, fundulis inprimis abundans. Quatuor miliaribus ab vrbe Bistricia sunt aurifodinæ Roduenses, inde in extremis Transsluanicæ finibus Riuuli Dominarum aurifodinis non obscuri.

SEGESWARIA ciuitas partim in ædito colle, partim infrà ad radices habitata, inferior tamen eius pars cultior existit, ob faciliorem rerũ necessariarũ copiam: fluuius idem mœnia huius ciuitatis pariter & Megiẽsis præterlabitur, qui paulò supra Albam Iuliam influit in Marusium.

MEGIENSIS ciuitas, quæ in meditullio Transsluaniæ sita, ferax vini, ac rebus alijs omnibus ad communem quæstum & victum deseruientibus satis referta, & clade quondam Ludouici Gritti gubernatoris non incognita. Is Gritti ob indignitatem cædis magnifici quondam Emerici Czibackij Varadiensis Episcopi, quem dictus Gritti ad se dolo & fraude accersitum, occidi iusserat, atque demum paulò post à Moldauicis gentibus & Saxonicis, in ea ciuitate obsessus, captus, & in campũ eductus simul cum alijs multis tanti facinoris consciis, qui eum comitabantur, extremum recepit supplicium, cuius tandem duo filij insignes adolescentuli quoque in captiuitatem Waywodæ Moldauiensis deducti, capite paternum scelus expiarunt, quod ex rebus gestis melius cognoscas: Acta sunt hæc anno vigesimo septimo. Hæc autem ciuitas, olim oppidum, & non ante multos annos suis arcibus & mœnijs firmata, & in formam ciuitatis redacta est.

Quæ ciuitas quatuor à Cibinio distat millibus passuum, quam præterlabitur fluuius Kykellew maior, qui in montanis Schijk oritur, & recepto minori Kykellew amne, non longè à Balassalwa paulò infra Ezombor & sub Enijedino oppido in Marusium influit.

Inde Kykellewar vno miliari à Megies distat ad Occasum, illic fluuius minor Kykellew ab arce non adeò procul præterlabitur, quam arcem quondam Petrus Waywoda Moldauus cum nonnullis pagis cir-

cumiacentibus, ex donatione & inscriptione olim Diuorum Hungariæ Regum, possidebat: Hanc nunc frater Georgius, Regni Transyluaniæ Thesaurarius, adeptus est, & in suam redegit iurisdictionem. Illic egregia vinearum promontoria, & vina optima, aliarumque rerum magna habetur affluentia.

ZABESVS ciuitas non magno interuallo ab Alba Iulia, in planitie, valle profundissima, aquis piscium fœcundissimis munita, quanquam non ita fortibus propugnaculis defensa sit: Intus luculentis ædificijs exornata, quam primariam Saxonum sedem fuisse dicunt. A' qua ciuitate non longè duo sunt oppida, vtpote Wincz & Borboreck, quæ alias ex Diuorum Hungariæ Regum donatione, ad Transsalpinum spectabant Waywodam, Regibus Hungariæ subiecta: vbi sal Regium ratibus instructis Marusio amne applicatur, & inde Hungariam prouehitur. Illic in summitate cuiusdam monticuli castellum quoddam, in quo Diui olim Francisci ordinis professores residisse dicuntur, non ante multos annos per internos hostes demolitum. Ea ciuitas habet pagos Regios decem & septem.

COLOSWARIA in planitie suauiter admodum sita, tam murorum ambitu foris, quàm ædificiorum structuris intus splendida: Eam Saxones mixti Pannonibus incolunt, ludicem & Consules alternis vicibus

vicibus quotannis concordibus suffragijs, nec dispari numero eligunt, hi Hungarum, illi Saxonem, suos quisque Senatores salutant, Vbi ad portam Portinam hoc Epigramma Traiano adscriptum esse videas:

I· M· N·

TRAIANO PRO SALVTE IMP. ANTONINI ET M. AVRELII CÆSA. MILITES CONSISTENTES MVNICIPIO PO. SVERVNT.

Non procul hinc Chrysus fluuius, qui primas Hungariæ metas à Transsyluanis limitibus seiungit, ex Dacicis iugis Pannoniam contingentibus intra asperas & præcipites alpes continuis anfractibus & celeri meatu discurrit, vbi Valachi in desertis ædibus residentes, vsu ac quæstu pecorum & piscium affluentium quotidianum victum quæritant. Abundat hic fluuius nobilissimis piscibus, qui ex eo, vt apparet, nomen accepit, quòd & auro abundet, quod à Græcis Χρυσὸν appellatur: Vide Strab. lib. xiij. circa medium ab accolis.

Nec longè ab hac ciuitate duæ altissimæ rupes prodeunt, versus Occasum, à regione sibi oppositæ, inter quas fluuiolus satis præcipiti labitur cursu, prout ex his cognoscere licet versibus:

Hic

Hic geminæ pariter tollúntur ad æthera rupes,
Saxáque præruptis cautibus atque rigent.
Riuulus hinc cursu fluit inter vtramque rapaci,
Aureus hinc nitidis excipit amnis aquis.
Perspicua est ipso adductu quæ sumitur vnda,
Candidulus scrupos fundus & imus habet.
Ante locis transis vicenis atque nouenis,
Quàm celsum videas quo fluit ille iugum.

ALBA IVLIA ciuitas vetustissima, atque sede Episcopali celebris, quæ prædictus septem Saxonum sedibus, quasi mediterraneo terrarum spacio coniungitur, olim Zarmijz Dacia appellata (Fuit enim regia Daciæ Regum, quod ex veteribus monumentis, quæ ibi copiosè reperiuntur, cognoscere liceat) in colle decliui sita, circumfusa vndequaque ad duo ferè millia passuum planitie. *Ab Oriente fluuium Marusium, & deinde ex altero latere amnem Ompaij Hungaricè vocatum, ex alpibus descendentem: ab Occidente verò amanam, vt diximus, planitiem vsque ad montem S. Michaelis, quo in monte in rupe altissima castellum quoddam dui Michaëlis situm est, à Romani imperij durante tempore, quod ex antiquitatis monumentis, quæ ibi non pauca sunt, conijcere licet: A Septentrione eadem intercedit planities, atque inde Marusius fluuius quoque duobus distat ab vrbe millibus passuum, qui olim per mediam vrbem perluisse dicitur, ex ruinis & sepulchris peruetustis & dirutis accepto indicio.

Tanta

Tanta eius vrbis fuit amplitudo, vt in longum & latum ad quinque milla passuum porrigeretur. Quòd autem Gothi antiquitus eam incoluerint terram, vetustas inscriptionum & characterum illic in tabulis & sepulchris inuentorum ostendit, literis paucis admodum nostra ætate cognitis: proinde fidem faciunt, Romanorum legiones hucusque processas fuisse, cuius rei signa passim adhuc in visceribus terræ occulta inueniuntur.

Ab Alba Iulia ad Occidentem sunt montes & alpes excelsissimæ, & aditu difficillimæ, in quibus situantur ciuitates Montanæ auro & argento præstantes, inter quas vel præcipua est Abrugbanija, quam Collegium Sacerdotum ex donatione Ioannis Huniadis possidet, venis metallicis celebris, vbi magna auri vis assidue colligitur, quæ ad Cameram monetariam Cibinium defertur, ibidemque conflatur, & ex ea aureæ monetæ cuduntur continuò, prout ex sequentibus nostris annotationibus planè liceat videre.

Distat hæc ciuitas Abrugbanija ab Alba Iulia miliarijs quinq: Eodē itinere alia ciuitas Zalathna non procul situatur, quā nunc Valachi incolunt, vbi ex vetustis monumentis apparet, olim maximā fuisse vrbem.

ZAZWARAS, Saxonibus Bros dicta, distat à Kenijer ad Meridiem vno miliari, sita ad flumen

Marisum, terra fœcundissima, frumenti, vini, & omnium fructuum ferax: Ibi populus admodum vrbanus, & ad Valachorum ritum & consuetudinem, amictu & victu non parum accedens, qui passim in campis circumquaque desertis quibusdam possessionibus residunt, & habent cœlum miræ temperiei: Etenim sylvæ intensissimæ, lepores, damas, & cervos, in magna multitudine fouent, piscibusque illic optimis abundant.

A' prædicta ciuitate Zazvaras, vbi per sylvosa montium iuga, duo ferè miliaria confeceris, subitò conspicis nouam quasi terram: Est prouinciola parua in extremo Transsluaniæ angulo, in qua Haczak oppidum situ, ea prouinciola à reliquo regno separata, vndique montibus & alpibus eminentissimis circumsepta est, præsertim ab ortu & meridie, vbi spaciosissimus transitus in Mæsiam, quæ nostro tempore Transalpina vocatur: Quæ regio ad octo miliaria se extendit, & quasi in medio vmbilico sita est, & ipso regionis nomine Haczas appellatur, quod oppidum Valachi mixtim Pannonibus cohabitant.

Ad plagam Meridionalem huius regionis adhuc apparent & teruntur vrbis amplissimæ fundamenta latissimè porrecta, & parietes ædificiorum collapsi conspiciuntur: Varheli loco nomen est, quod

significat, locus vrbis: Hic singulis ferè diebus Valachos inuenias, qui rudera vertunt, ac lapides pretiosos, atque numismata tam aurea quàm argentea ex visceribus terræ, variaque antiquitatis monumenta effodiunt.

Prætereà Alba Iulia ciuitas Daciæ, quæ nunc est sedes Isabellæ Reginæ Hungariæ &c. eamque abrogato Episcopatu tenet: Et à diua Iulia Augusta, matre diui M. Aurelij Anthonij Pij Aug. Imp. nomen sortita est, cuius rei argumento Epitaphium in vetustissimo marmore templi diui Michaelis descriptum est.

I· O· M· E· I
VNONI.
PRO SALVTE IMP. M. AVR. ANTHONII
PII AVG. ET IVLIÆ AVG. MA-
TRIS AVG. M. VLPIVS MVCIA-
NVS MIL. LEG. XIII. GEM.
HOROLOGIARE TEM-
PLVM A SOLO DE
SVO EX VOTO
FECIT, FAL-
CONE ET
CLARO
COSS.

Sargetia fluuius Daciæ, ad Regiam Zarmijz Decebali quondam Dacorum Regis fluens, cuius tempore Hunniadū arcem alluit: Decebalus autem subter vada Sargetiæ amnis, non procul à Regia prædicta Zarmijz suos occultauerat thesauros, quos deinde Traianus Imperator, eo superato compertisse fertur. Lege Traiani vitam, per Georgium Merul. ex Dione Græco traductam.

ZARMIS, inquam, vrbs ingens, quondam Decebali Dacorum Regis sede clara, eo autem deuicto, Colonia Vlpia Traiana, Augusta Dacia fuit appellata, quod ex subscriptis Epigrammatis planè videre licet.

DIVO SEVERO PIO.
COLONIA VLPIA TRAIANA
AVG. DACIÆ
ZARMIS.

Aliud Epigramma.

I. O. M.
ROMVLO PARENTI, MARTI AVXILIATORI, FOELICIBVS AVSPICIIS CÆSARIS DIVI NERVÆ TRAIANI AVGVSTI, CONDITA COLONIA DACIA ZARMIS, PER M. SCAVRIANVM EIVS PRO P. R.

Sunt

Sunt præterea in ea prouincia Montes auri & argenti ditissimi, vtpote Abrugbania, Zalathnia, & Keresbania, ex quibus magna vis auri & argenti sumitur, & Cameræ Regiæ, pro cudendis tam aureis quam argenteis monetis applicatur.

ABRVGBANIA diues auri oppidum, *in cuius circuitu montes mira rerum omnium fertilitate, vsque adeo cumulati, vt solertis terræ visceribus, thesauros Regijs opibus nō indignos alat: nempe illicebrisum aurum patulis de montium verticibus frustulatim præcidit, subter quorum valles vitrei & perlucidi amnes decurrunt, ex illis alpium iugis demergentes: plures denique eo loco chrysolapides in opulentis ac crebris chrysoplisijs, id est, auri lauacris inueniuntur. Abrugbania autem Romanorum olim colonia fuit, quantum ex hac inscriptione coniectura assequi possumus, in altari æditulæ supra oppidum non ita longè reperta.*

D. M.
CASSIÆ PEREGRINE INTEG. FA. I.
VIR ANN. XXII. F. BISIVS SCENOB. SARD. CONIVG.
S. M. P. I.

ZALATHNIA oppidum ēporibus Traiani Imperatoris conditum, olim aurifodinis insigne, vbi ad-

huc extant aliquot Epigrammata in marmoribus sculpta, quorum hic vnicum lectu dignum adiunximus.

D· M·

M. AVRE. ANTHONINI MIL.
LEG. XIII. GEM. VIXIT
ANN. XII. MEN. XI.
DIEBVS II. MI.
LITAVIT AN.
V. LIB.
RARA
VRE
L.

MARCIANVS ET VAL.
VALENTIANA FI.
LIO PIENTIS.
SIMO.

KERESBANIA oppidum in procliuitate montium loco satis amœno situm, quod Saxones Valachis passim interspersi incolunt, à quibus ea loca interdum minus tuta sunt ex frequenti depræda-tione.

Iam paucis post ciuitatum descriptionem, quæ hic sint præcæteris celebria flumina aperiemus.

Marisius

MARISIVS, seu Marisius pen. cor. Daciæ, vel si mauis, Transsluaniæ auriser fluuius, ex alpibus Transsluaniæ Moldauiam contingentibus profluens, à Ciculis in Dacium, inde in Tyssiam descendit (Vide Strab. lib. 7.) mox Danubium influit, per quem Romani milites vasa olim sibi ad vsum belli necessaria deuehere solebant, adde quod hinc sal Regium in Hungariam importari solet.

ZAMOSVS, pen. longa, fluuius Daciæ non procul à Chryso fluuio in iugis Dacicis ad Moldauiam vergentibus, imprimis Orientem versus effluit, tandem arcem Gyula Episcopalem præterfluens, tendit ad Austrum, & ciuitatis Colosuariæ pomœria radit, inde ad Solis ortum vertitur, angusto alueo & sinuoso nauigabilis, quo sal Regium oneratis nauibus quotannis euehitur, vulgus eundem fluuium appellat Zamos, non longè à Bistricio territorio, per vallem emissus abducitur in Hungariam Thybisco amne præcipitandus.

AVRATVS verò fluuius in montibus Abrug oriens Tordam præterlabitur, & paulò supra Nadghlack in Marisio exoneratur, qui Transsluaniæ celeberrimus fluuius est, satis exili & angusto alueo prosiliens, deinde collectis simul aliorum riuulorum & fluuiorum vndis augetur, Transsluaniamque secat, ac præterfluens oppida Zeckelwassarhel, Enyedum, Albam Iuliam, Dewan, & Lyppiam, qui tractus

totius

totius prouinciæ est amœnissimus, atque non adeò magna distantia à Zegedino in Hungaria, cum Thybisco coniungitur, & naualis est amnis, quo omne sal euehitur ex Transsluania, deponiturque Zegedini, atque inde per totam defertur Hungariam, & per Thybiscum, Belgradum, Seruiamque deducitur.

EST AVTEM TRANSILVANIA (vt ad priorem nostram reducamus sententiam) quæ olim fuit Dacia, si non tota, tamen eius florentissima & præcipua pars, quam Imperator Traianus, vt prædiximus, victo Rege Decebalo, qui his locis imperabat, in prouinciam redegit, deductis colonis, & vrbibus conditis, quarum nonnullæ in hunc vsque extant diem, quod adorandæ vetustatis inscriptiones monumentorum pluribus locis repertorum indicia testantur: Eam Teutones primo tempore & aliquot retrò seculis possidêre, siue hi ex Saxonia, siue à Rheno venerint, tamen ex Germania profectos fuisse constat: Sed quam fortunam, quemue Ducem sequuti sint, nullis quidem literis proditum est, nisi quod in Hungarorum Chronicis legitur, Duo Stephano regnante multas semel nationes Hungariam & istius confinia occupasse, inter quas Saxones fuisse memorantur.

Conclusio.

CONCLVSIO.

EST itaq; hæc nobilissima & opulentissima regio & prouincia, pluribus auctæ nationibus & incolis, omniumque rerum, quæ ad humanum spectant vsum, longè refertissima, auro & argento, saliumque fodinis, ex quibus quotannis ingens thesaurus hauritur, cum viniferis montibus, & iumentorum & pecorum ingenti multitudine vndiquaque referta: Est q; hæc regio Transsluania, quòd trans syluas sita sit, appellata, multorum cognitione & perlustratione, meoque iudicio, latitudine & longitudine ad viginti & quinq; miliaria extensa.

Absoluimus igitur hanc breuem, & vt dicam, satis compendiosam Transsluaniæ descriptionem, qua præcipuas ac celebriores vrbes, pagos, & oppida eiusdem prouinciæ, suis limitibus & confinibus, necnon situ & locorum amœnitate, non indiligenter complexus sum: nihil addubitans, vt quicunque has commentationes simulatque alias regiones distinctim expressas & adiunctas, suo perlustrauerit ordine, mox illius terræ ac regionum finitimarũ verissimam assecuturus sit cognitionem. Neque suspicetur quispiam, in tota Europa, huic prouinciæ Transsluaniæ, opulentia & amœnitate, esse parem, aut vsu fructu præstantiorem, quod sanè ex præscriptis annotationibus nostris cuinis legenti videre licet.

EXHORTATIO
AD SACRAM REGIAM
Maiestatem.

SEreniſſime & Inuictiſſime Rex, Domine, Domine Clementiſſime, legimus apud Xenophontem, Ducem quendam Græcum, dum militari expeditioni exercituali Regis Perſici præficeretur, ſolerti cura & diligenti inſpectione, Perſiam & Ioniam deſcripſiſſe, deſcriptam; que in membrana Spartanis Regibus obtuliſſe, vt regni Perſici opibus & terrarum bonitate ac beatitudine inuitarentur ad ſuſcipiendum bellum contra Perſas: Fuit; efficax eius membranæ exhibitio, perſuaſione Ducis illius, Spartanis oblata. Statim enim Spartani expeditionem in Perſas mouerunt, Ageſilao duce, qui vniuerſum Perſarum imperium ſua manu & bellica virtute occupaſſet, niſi domeſticis motibus in patriam retractus fuiſſet. Alexander ille Macedo, qui à rerum geſtarum magnitudine & gloria Magnus eſt appellatus, cum audiſſet Democratis opinionem, aſſerentis plures eſſe mundos, obſtupuit, atque lachrymans dixiſſe fertur: Heu mihi homini infœlici, quòd cum plurimi ſint mundi, vnius dominio nondum ſim potitus, quid ampliorib⁹ regionibus ſubiugandis mihi ſperandum ſit vnquàm? Tanta animorum Alexander regnandi cupiditate ſtimulabatur, vt parui duceret, orbis terrarum imperium ſe eſſe aſſecutum, niſi cætera quoque, ſi quæ extra hunc mundum regna forent, conſequeretur. Quamobrem Rex potenſſime, vt Sacra Maieſtas tua conſilij & inſtituti mei rationem habeat, hoc inprimis tuæ Maieſtati declarare volui, quò demum Maieſtas tua cognoſceret, quàm opulenta & diues, diuerſiſque nationibus & populis iſta Tranſſluaniæ prouincia ſit referta, quæ tuæ Maieſtatis imperio iam propemodum adempta, atque in ditionem Tyranni, ac in ſeruitutem (prob dolor) non ſine maxima totius Chriſtianitatis iactura redacta, vt rurſus iſtud Regnum, quod ad tuam Maieſtatem omni iure & legitima & Regali ſucceſſione ſpectat, ex faucibus hoſtium eripiendum, armisque vindicandum, ac priſtinæ libertati ſuæ reſtituendum niteretur. Quod & antè à diu tuæ Maieſtati præcipuè curæ fuiſſe, nemo eſt, qui ignorat. Tantam enim Maieſtas tua moderandi imperij ſui rationem aſſecuta eſt, vt eo toto forè orbis ambitu nec potentior, nec moderatior Princeps viſus ſit vnquàm. Sed quoniam huic Regno inter cætera diſcrimina & futura metuenda pericula nihil pernitioſius eſſe queat, quàm quòd internis grauiſſimè fluctuat diſſidijs. Quòd ſi in eo Regno conſtantes & vnanimes forent, ſuasque ambitiones deponerent, haud ita facile ipſe hoſtis atrociſſimus iſtius Regni imperio, pro libito

suo potiri, aut præsidia vlla in ea patria nostra, statuere posset firma: cùm potissimùm huic hosti tam valido exercitu per tam angustas vias nusquàm commodus pateat accessus, atque etiam hæc regio amplissima, & natura montibus, syluis, & nemoribus vndequaque adeò munita sit, vt ab hostium subito impetu, satis tuta esse queat. Quis nam Rex victoriosissime, hanc prouinciam adeò florentem, & opulentam, sublatis mutuis dissensionibus, aut subuertere, aut occupare, aut in aliquod discrimen adducere vnquàm poterit? dummodo hæc strenuissima natio, suæ tranquillitati & pristinæ libertati restituta, & conformibus animis arma in publicum Christiani nominis hostem conuerterit, aliorumque Christianorum Principum tempestiua auxilia & præsidia senserit: Constat enim omnibus, Rempub. ab initio orbis, semper discordia & intestinis simultatibus defloruisse, grauissimamque ruinam accepisse: Quod sanè ex his versibus cuiuis perpendere & videre licet.

Vera equidem Dia est Christi sententia magni,
Diuisum regnum seditione ruit.
Sic olim cecidit discordibus excita bellis
Carthago, Lybiæ culmina celsa lares.
Oppida, sic arces, vrbes, sic Ilion ingens
Corruit, & Priami Regia pulchra senis.
Sic liquit celebrem sua magna potentia Romam,
Fractaque sic sensit publica damna neces.

Sic

Sic opulenta potens diris agitata procellis
Pannonia, heu misera, seditione ruit.

Quare Maiestatem tuam humilimè precor, vt hanc meam admonitionem gratioso ac benigno vultu amplecti, meque in singularem tutelam & protectionem suam clementer suscipere, & commendatum habere dignetur.

E. Maiestatis tuæ

fidelis seruitor,

Georgius Reycherſ-
dorffer.us.

MOLDAVIAE,

QVÆ OLIM DACIÆ PARS,
Chorographia, GEORGIO à Reychersdorff,
Transyluano, autore, nunc denuò renouata,
ac nonnullis necessarijs annotationibus,
in priori descriptione omissis,
fœliciter adaucta.

*

·A · P · G · L·

*

Anno M. D. L.

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ ім. І.І. МЕЧНИКОВА

EPIGRAMMA
Ioan. Alexandri Brassicani

Nota fuit paucis Moldauia magna, Georgi
Nunc facta est verè nobilis ingenio.
Debuit esse magis somno vinóque sepultis
Cognita, qui Turcas somnia vana putant.
Interea dum tempora perdimus, impius hostis
Devorat & Reges, devorat & populos.

Epigramma ad Lectorem.

Ex aliorum alij scripserunt plurima dictis,
Et temerè auditis sæpe habuère fidem.
Hic vrbes, quas ipse adiit, quæ flumina vidit,
Prudens veraci tradidit historia.

INCLYTISSIMO
ET POTENTISSIMO PRINCIPI
ac Domino, Domino FERDINANDO,
Romanorum, Pannoniæ, Bohemiæque
Regi &c. Domino suo Clementissimo.

MVLTAS & eas quidem longinquas legationes, quas FERDINANDE Cæsar inuictissime, Rex potentissime, Sacra Maiestas tua mihi imposuit, prompto alacríque animo suscepi, & pro virili strenuè ac sedulò perfunctus sum, quarum proxima fuit, quæ Sacræ Maiestatis tuæ iussu, Moldauiam perlustraui, atque oculis (quibus maxima fides esse solet) eius terræ montes, flumina, syluas, vrbes, oppida, pagos, ita considerauí, vt reuersus, quicquid ibi memorabile videram, ad vnguem recensere potuerim: Quæ cùm annis superioribus Lynzij Sacræ T. Maiestati retulissem, memoria teneo, Maiestatem tuam mihi negocium dedisse, vt terræ illius situm, descriptionemque, quantum memoria assequi possem, literis mandarem: Quod equidẽ pro viribus feci, tum quò magis imperato legationis muneri satisfacerem, tum ne quid Sacram T. Maiestatem eorum, quæ ibi memoria digna sunt, lateret, cùm nemo veterum scriptorum, ac ne recentium

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОДЕСЬКОГО МЕДУНІВЕРСИТЕТУ

quidem eam fortasse prouinciam calamo anteà sit complexus, intermittere non potui, quin tandem in publicũ emittorem hoc opusculũ, maiore à me fide quàm elegantia conscriptũ, quod Sacræ Mai. T. denuo offerendum ac dedicandum duxi, vt admonerem, Moldauiam minimè contemnendam, Regni Hungariæ quasi vmbram non infimum, insidijs callidissimi atrocissimiq; Tyranni nuper à totius Christianæ Reipub. & regni veluti corpore auulsam, omnibus viribus conatibusq; esse vindicandam, terram sanè omnũ rerum copia affluentem, quæque hostem nostrarum rerum auidissimum suis ad nos opibus transmittere possit, vt hinc ad Christiani nominis Regna inuadenda expeditum deinceps sit iter habiturus: nisi vnanimi consensu concordes Christiani Principes confestim aduolarint, ad reprimendum tam atrox incendium, vereor ne longè lateque grassata flamma (quod Dij procul auertant) simul omnium opes hauriat. Quod meum quamuis tenue officium, ab optimo tamen deditissimoque animo profectum, Sacra Maiestas tua boni vt consulat, supplex precor, meque humillimum clientulum suum in singularem Maiestatis suæ gratiam ac tutelam recipere, & commendatum habere dignetur.

E. Sacræ Maiestatis tuæ

humillimus seruitor

Georgius Reychersdorffer,
Secretarius indignus.

AD LECTOREM.

CVM PLERIQVE DIVERsarum terrarum, nationum, gentium, & prouinciarum situm, ac regiones, ipsáque adeò climata absque vera & integra perspectáque locorum cognitione, suo saltem priuato studio aut opinione potius, quo cæteris etiam longè peritioribus sese illa sua minus indagata describione, ingenio tamen præstare cupiunt, describere soleant: atque inde citra veram ipsorum experientiam, non parui quandoque errores committantur, quæ non mediocria proficiscentibus variarum discrimina adferunt, adeò vt aliàs multarum rerum sanè peritis, in eiusmodi exactissimis annotationibus fides certa non multum adhibeatur. Ego igitur cùm superioribus annis in regno Moldauiæ diuersis & arduis sacræ Maiestatis Regiæ legationibus versatus & perfunctus sim, totamque hanc regionem satis diligenter & vsque ad vltimos eius prouinciæ terminos perlustrauerim, constituí quantum vel per ingenij mei tenuitatem, aut temporis angustiam liceat (nisi me mea fallat opinio) terræ illius situm & ambitum, breui quodam compendio, recta geographicaque methodo, ita depingere & conscribere, vt nihil prorsus ab integra & exquisita cùm locorum tum fluminum omnium cognitione &

descriptione, intermissum esse videatur. Quo tandem quiuis eiusmodi itinera suscipiens, ampliore sanè iudicio, certioréque cum ratione istius regionis Moldauiæ situm & ambitum, necnon circumiacentia regna vndequaque magis perspecta & cognita habere, hancque meam vel minus benè politam, aut non satis omnibus approbatam descriptionem cognoscere & iudicare queat facilius.

❖

Moldauiæ

MOLDAVIÆ descriptio.

TErra iacet sæuis Thracum contermina regnis,
Iunctaq́ vbi cum Chele sydera Taurus habet.
Hicque vbi septenos, mutato nomine, portus
Ister in Euxinas gurgite fundit aquas.
Moldauiæ multos titulo celebrata per annos,
Adde quòd & solo nomine nota fuit.
Bastarnæ hanc olim veteres tenuere coloni,
Proxima Pannonij, Sauromatæque tenent.
Qua videt occiduum tenebris decrescere Phœbum,
Falcigeros illo despicit orbe Dacos.
Vnde diem roseis illustrat Lucifer alis,
Æquoreis illinc pulsa feritur aquis.
Inde vehit longos sinuoso in littore tractus,
Tendit in Eoos brachia longa sinus.
Dum Mare desertas superet cum littore ripas,
Et simul in Pontum Nester & Ister eant.
Terra armis opibusque potens, belloque superba,
Fœcundo semper gramine tecta viret.
Sponte sua multos geminata messe racemos,
Lætaque non cultus munera reddit ager.
Attamen Euxini qua vergit ad æquora Ponti,
Horrescit nimio terra relicta situ.
Non hic pampinea vitis nutritur in vmbra,
Hanc nemo presso vomere findit humum.

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Quodque magis miror, curamque & aratra recusat,
Nullus arenosi littoris arua colit.
Littora cùm videas alijs cultissima terris,
Quæ domino referant annua poma suo.
Nec quicquam bello minor est, rebusque gerendis,
Multa foris gessit prælia, multa domi.
Et Mahometugeno populantes milite Turcas
Reppulit, estque hostem sæpius vlta suum.
Nunc sua Lunigero concessit iura Tyranno,
Victaque Thessalico subdidit ora iugo.

Moldauiæ

MOLDAVIAE CHOROGRAPHIA, GEORGIO à Reychersdorff, Transsiluano, autore.

IN PRIMIS igitur exordiendo à confinibus Regni Poloniæ, dum scilicet iter versus Moldauiam instituat, plana est terra, rebusque ad humanam necessitatem pertinentibus plenissima, montibus & alpibus minimè impedita, donec per Russiam propemodum desertam, vsque ad ciuitatem Leopolim, Russiæ metropolim insignem, quæ quinquaginta miliaribus ab vrbe Cracouia distat, ad propiores Moldauiæ metas acceditur. Subinde non ita procul duo sunt flumina haud absimili latitudine, & nauigabilia, & profundissima, quæ totam hanc regionem naturali suo fluxu ingentibus vndequaque ambiunt anfractibus, vtpote Nester, qui Boristhenes amnis dicitur, & Moldauus, à quo Regnum istud primæuum nomen accipit: Illic ab eius Boristhenes fluminis portu, arx quædã sita est, Chotijna dicta, qui fluuius primo statim in Moldauiam tractu descendit, atque in Mare alium prope arcem Nester Feijer var munitissimam continuo cursu influit. Tandemque non multo itineris interuallo quoddam oppidum Snatijna vocatum, quod videlicet Moldauos

Moldauos terminos à finitimis Russiæ metis propè seiungit, attingitur: Isthic Moldauiæ limites prima fronte apparent, inde recto tramite, totius Regni Moldauiæ ambitus in longitudine certo miliarium spacio ad calculum reuocato, vsque ad alpes Transyluanas, vbi illius terræ Moldauiæ extrema meta est, ad sexaginta & quatuor miliaria satis longa protenditur & terminatur. Hinc per prædictas alpes & asperam admodum & saxosam angustamque viam, qua vix commodè currus vnicus progredi potest, per vnum & alterum diem non multo negocio ad ciuitatem Brassouiensem, per Ciculiæ metas finitimas, in terram Bartza deflectitur. Quæ quidem ciuitas Brassouiensis circumquaque contiguis cincta est montibus, atque satis firmata mœnijs, prædictis alpibus à Transyluana regione proxima, Moldauosque seiungens vicinos terminos, peruenitur in Transyluaniam. Huic regioni à Septentrionali plaga ipsa Valachia, quæ alio nomine Transalpina dicitur & Bulgaria, Ponto contermina sunt, inter Istrum & Thyram flumina.

VALACHIA autem longè lateque diffusa, & patens regio, à ripis Danubij Turcis finitima, quæ olim Hungariæ Regibus obnoxia fuerat & tributaria, nunc verò (prob dolor) simul cum Moldauia Turcarum tyrannidi magna cum Christianorum iactura subiecta est.

Fuit

Fuit & olim Wayvoda Moldauus Hungariæ Regibus iuramento adstrictus: Eius enim prouincia quasi Regno Hungariæ addicta, ingruentibus bellis contra hostes publicos, in defensionem & conseruationem illius præsidia à Regibus Hungariæ obtinuit necessaria.

Ipsa autem Valachia Transalpini nominis originem ex re sortita, alpibus enim & montibus continuis, & his quidem altissimis, ab Hungaria & eius potissima Transyluania parte, nemorosis passim amœnisque interuenientibus syluis, diuiditur & conterminatur.

Prætereà Valachia appellatur à Flaccis Quiritum gente: Romani enim Getis superatis & deletis, Flacci cuiusdam ductu eos coloniam deduxère, vnde primùm Flaccia, deinde corrupta voce Valachia dicta. Adstipulatur huic opinioni Romanus sermo, qui adhuc in ea gente durat, verùm adeò ex omni parte corruptus, vt vix ab homine Romano intelligatur. Igitur Valachi Italicum genus, à veteribus (vt aiunt) Romanis deriuatum, præter quod historijs traditur, in coloniam Dacicam à Traiano Imperatore deductos esse, planè in Getarum mores abierunt, atque nihil antiquæ originis, suique monumenti retinent, præter natiuam linguam, quæ admodum barbara & corrupta est.

DE RITIBVS ET MORIBVS Moldauicæ gentis.

POPVLVS itaque Moldauicus conformi ferè vestitu maiorum suorum more & instituto incedens, non dissimilibus Hungarorum armis vtitur, vtpote hastis militaribus & clypeis, tamen illis parum succinctioribus, & his, quoque modò ensibus ac frameis ad vsum belli deseruientibus, non multùm discrepantes. Quique ad militarem industriam satis apti sunt & expediti.

Præterea gens ista Moldauica ferox est, & admodum barbara, rebus tamen militaribus & bellicis, vt prædictum est, suo more eximiè instructa. Christum & diuos apostolos agnoscit, ac S. Pauli, vt ipsi volunt, religionem hactenus tam inde ab initio non sine summa veneratione & pietate, coluit. Isthic diuersæ sectæ, & diuersa quoque religionum & nationum genera habentur, vtpote Ruthenorum, Sarmatarum, Rascianorum, Armeniorum, Bulgerorum, & Tartarorum, non minor denique pars Saxonum Transyluanorum, hanc terram passim inhabitantes, imperio Moldaui Waywodæ obnoxia, varietate tamen ceremoniarum & dogmatum sine vlla contentione vtuntur, & quælibet secta siue natio solitis suis ritibus & legibus pro suo fruitur arbitrio. Eodem quoque modo & ordine, Monachi Christianam religionem illic profitentes, sacris suis

suis ceremonijs & officijs iuxta monasterij & ordinis sui consuetudinem siue regulam vtuntur. Postquàm autem de Ruthenis supra mentionem fecimus, eos Moldauiæ confines constituentes, par est, & alios finitimos ipsis populos, paucis calamo perstringere.

TARTARI verò eam regionem incolentes, quingentas (quas vocant) sessiones proprias habent, ij pariter Waywodæ ipsi sua fide adstricti, atque in expeditione bellica, contra externos quoque Tartaros (à quibus ista prouincia non raras sentit incursiones) suis instructis copijs proficisci coguntur. Gens admodum effera, quæ carnibus equinis quotidiano vescitur cibo, reliqua obsonia etiã delicatissima minimè curans.

RVTHENI olim prouinciæ Narbonensis populi, finitimi erant Auernis & Sanctonibus, vnde Cæsar in commen. & post eum Plinius lib. iij. cap. iiij. Galliæ populos esse tradidit. Idem lib. iiij. cap. xix. Aquitanis eos adnumerauit, modò inter Moldauos, Polonos, Tartaros, & Carpathiorum montium accolas habitant, eorum regio Russia vocatur, quam sylua Hercinia mediam fere diuidit, rari apud eos Christiani sunt, Pauli sectam profitentes, sermone à Polonico parum discrepante vtuntur.

PRVTHENI verò vltimi Germaniæ populi, quos Mela Herniones appellat, vltra Pomeraniam

illis occiduam incolunt: ad Septentrionem littore maris Oceani, partim ad Orientem Liuonia, partim verò Lithuania clauduntur. Meridianos locos Masouitæ ac Poloni tenent: eius regionis metropolis Dantiscum, littoralis ciuitas, emporio ac mercibus extraneis clara & insignis, quam Fistula alluit, moxque Oceano absorbetur.

SARMATIA Europæ extrema regio, hanc Mela Germaniæ partem esse tradidit, recentiores contrà: nam ille Fistulam, hi Oderam Germaniæ terminum esse scripserunt, quæ Poloniam à Silesijs disterminat. Ptolomæus lib. iij. duas esse Sarmatias tradit: Alteram in Europa, quam nostra ætas Poloniam appellat, hæc à Septentrione Oceano, ab Occasu Germania, à Meridie Lazigibus, Methanastis, ac Carpathijs montibus terminatur, in ea sunt Olisba, modò Russia & Tartaria: Altera verò Sarmatia, Scythicæ Asiæ pars est vltra Tanaim, in qua & Caucasi montes prominent. Hinc Sarmatæ populi modò Poloni, olim Hermiones, vt Plinius & Mela, vel Omeones, vt Ptolo. Tacitus Germanis annumerat, vtpote qui contra Suenos, Vannio Suenorum Regi ab eis expulso, opem tulissent. Nos aliter sentimus: Nam Sarmatæ quondam, quemadmodum & hodie, carne equina more Tartarorum vescuntur. Inde Mar. Venit & epoto Sarmata pastus equo. Claudia. Tua Sarmata discors Sacramenta petit. Tranquil. in Domician. Expeditiones partim sponte suscepit,

pit, partim necessariò, vnam in Sarmatas legionem, cum legato simul Cæsar. Cæterum auri argentique maximarum rerum ignari, vice rerum commertia exercent. Vide reliqua apud Mel. lib. ij. Græci Sauromatas vocant, ideò quòd lacertis consimiles oculos habeant. Plin. lib iiij. Sauromatas gentes Scytharum Græci appellant, quas Sarmatas Romani dicunt.

Celebriora autem loca, arces nempe & oppida nominatim quoque perstringere libet, Ea sunt, Swezowa, Chotijna, Nempzs, Romani wwar, Babloijazwar, Wazlo, Zoruca, & Orbe. Item Huzwaras, Tataros, Barlat, ac Romanwasar, & plæraque alia oppida & castella, quæ breuitatis studio, suo ordine recensere aut describere voluimus.

Princeps verò istius regionis, quem Waywodam Moldauum appellant, pro aulæ suæ splendore, tria millia equitum quotidiano suo alit stipendio, qui quidem in armis semper præsto, & parati sunt, eundemque Waywodam cum instructis copijs suis comitantur vndique. Poterit autem ipse Waywoda, dum belli necessitas ita postulauerit, non magno negocio & labore, in Regno suo generali habito delectu, ad sexaginta millia equitum & peditum exercitum conscribere.

Eadem quoque regio Moldauica alit insignes equos Turcicos, Valachicos, item Asturcones optimos, alios-q;

in magna copia. Illos tamen rarò ob Waywodæ edictum ex ea regione, nec nisi nuncijs & Oratoribus publicis, educere liberè permittitur.

Eius generis equos nobiliores & elegantiores quingentos, & deinde Falcones trecentos quoque insignes, necnon ingentem Ducatorum summam Waywoda Moldauus, Turcarum Cæsari, quò ab illius inuasione sua sit pacatior prouincia, quotannis in tributum pendere solet. Licebit & illud adijcere, quòd legitimi simul & illegitimi proles masculi indiscriminatim paterno succedunt imperio. Verùm quàmprimum illius terræ hæres aut Princeps nascitur, corpori stigma quoddam ignito imprimitur ferro, vt de vero demum stemmate natus Princeps, ad virilem euectus ætatem, certo dinoscatur indicio. Consueuit namque hæc gens ob imperandi libidinem, alter alteri necem machinari, omnesque mortis struere insidias. Ideò plærunque inter fratres obtinendi imperij causa, suboriuntur bella pernitiosissima. Quod itidem in Transalpina prouincia fieri solet, & contingit frequentius.

In hac prouincia nullæ sunt naues, quibus flumina traijciuntur, præter rates, quæ ex compactis trabibus & applicatis asseribus extructæ sunt, quas nostrates nautæ Germanica lingua Pruckschiff appellant, quibus eo potissimùm consilio vtuntur, ne vel hostes eam prouinciam celeri motu aut impetu obruere aut inuadere

uadere queant. Sed interdum etiam in traijciendis illis fluminibus, dum aliunde Principum Oratores aut nuncij ad Waywodam veniunt, quibusdam paruulis vtuntur nauiculis, ne vel à portu fluminis aliquandiu remorari videantur, quibus satis commodè vnà cum equis simul & curribus traijciuntur quàm celerrimè.

Prætereà Moldauienses simul & Transalpinenses Waywodæ vires Turcarum Cæsaris non semel magno suo malo experti, suoque imperio & regno depulsi sunt. Quemadmodum quondam Petro Waywodæ Moldauo, Bogdano cognomine, paucos ante annos obtigit, quem Cæsar Turcarum suo priuauerat dominio, & ablato eius thesauro in diram captiuitatem Constantinopolim abduxerat, vbi ad plures mūses vinculis retentus, tandemq; impetrata Cæsaris gratia, pristinæ libertati restitutus est, post cuius obitum filius eiusdem Elias Bogdanus, patris imperio successit, faciliterque ac summa cum prudentia & moderatione atque benignitate subditos suos omnes gubernare, & cum Transyluanis bonam amicitiam & vicinitatem seruare dicitur: nihilominus tamen Cæsaris Turcarum imperio substrictius, quibusuis annis solitum tributum pendere solet. In Transalpina aūt prouincia quidam Mijreza, quū (vt aiunt) pluribus annis in aula Cæsaris Turcarum versatus, & tandem non multis antè annis, priori illius terræ Waywoda Wlad nominato, è medio iam sublato, autoritate Turcarum Cæsaris, in dominium ipsius

istius prouinciæ restitutus est, quem sua crudelitate & tyrrannide prædecessores Waywodas eiusdem prouinciæ multò superare ferunt: hic siquidem initio regi minis sui, potiores seniores, Barones, & Nobiles istius prouinciæ, nulla legitima occasione habita, partim miserabili nece affici, ac nonnullos in diram captiuitatem redigi iussit: vnde plures alij formidine ducti, ne in manus illius inciderent, relictis omnibus opibus, sese clàm in fugam subduxère, & in Transyluaniam, quò tutiores essent, contulère. De cuius Waywodæ Mirrcza tyrannide, rebusque tam seueriter & crudeliter gestis quispiam ociosior longam posset edere historiam, quæ singula breuitatis gratia, cùm videbantur non adeò esse necessaria, potius prætermittenda fore duximus.

DE SEVERITATE MOLDAuiensium Waywodarum.

IPSI autem Waywodæ Moldauienses maxima quadam tyrannide & seueritate in suos subditos ob leuissima quandoque commissa grassari ac sæuire solent, quò magis illorum pertinaces animos obsequentiores reddant. Cuius rei specimen videre licet in tam magna cæcorum caterua, qui ob patrata scelera exoculantur, aut suis mutilantur membris, quique indies eleemosinæ ac victus gratia, suis iam orbati luminibus, Principis sectantur curiam, quos, etsi flagitia designarint, nihilo minus Waywoda ipse pro sua munificentia & pietate fouet

fouet, benignéque sua in curia sustentat: Ac extraneis omnibus tam sacrilegis quàm adulteris & id genus perditissimis nebulonibus ad se fugientibus tutissimum præbet asylum.

Rarissimè verò ij Waywodæ vtriusque prouinciæ, tam scilicet Moldauiæ, quàm Transalpinæ, ob subditorum suorum occultas plærunque insidias, quibus vt plurimùm illos adeò feroces & seueros Principes clàm insectantur, diuturno fruuntur imperio: necdum etiam ab incursione hostium, tam scilicet Tartarorum, quàm Turcarum, à quibus admodum frequenter infestantur, in regno suo satis tuti sunt, nisi cum illis quandoq; confœderationem, aut pacis inducias suscipiant.

Prætereà cùm ex Moldauica illa regione per Russiam inferiorem, quæ proximis regni Poloniæ metis & finibus iungitur, à Podolia iter ad Hungariam versus Marmarusium, Munkacz & Beregh sumitur, passim amœni ac spacioſi sunt campi, nullo amne nauigabili intersepti, tantùm fluuio Brwth vocato, qui Moldauiæ Poloniæque fines dirimit, qui etiam humidis quandoq; temporibus traijcitur. Hinc tandem continuis & quidem altissimis montibus & alpibus per arctissimam ac multò difficilimam viam, qua haud satis commodè equus vnicus lento quidem passu progredi queat, ad præscripta loca peruenitur in Hungariam.

Est autem prouincia Moldauica satis amœna tam planitie quàm vallibus, oppidis etiam, & varijs possessionibus vndecunque refertissima, nullis tamen arcibus aut ciuitatibus quacunque arte & industria munitis, excepta sola arce Nempz, quæ in altissimo monte sita, cinctæ est mœnijs, aliàs solùm fluminibus quasi à natura adhibitis, munita.

Sunt præterea duæ arces validis extructæ muris, vtpote Romani vij war, quam planities quædam ad flumen Zered, quod in Danubium flectitur, sustinet. Alteri verò Romani vasar nomen est: hæc vt vtrinq; duo occupant latera, sic vtrasq; Danubius ipse secat atque interfluit bifariàm, vtrinque dominia discernens. Altera etenim Moldauiam, altera Transalpinam, suis contuentur prospectibus: habet & is Danubij cursus duo vtrinque à portu fluminis sita oppida, videlicet Barilla & Galaczs, quæ pari ipsius Danubij interluuio, amœno quodam naturæ beneficio, elegantiáque seiungit ordine.

Hîc nihil deesse comperitur, quod vsui humano necessarium videri possit. Adhæc diues auri, argentique ac salium fodinis, item agrorum, vinearum, pecorum, piscinarumque & stagnorum, ac selectorum & variorum piscium genere, longè omnium locupletissima, adeò vt rerum omnium copia vbertim affluentem cernas, alioqui

alioqui etiam aëris clementia, victus commoditate, ipsáque politia sanè quàm nobilis & spectatissima.

Per hanc totam regionem vetere saltem moneta Hungarica, item asparis argenteis, & aureis tam Hungaricis quàm Turcicis vtuntur, neque aliam quamcunque monetam ipsis incognitam publico quæstu exponendam admittunt.

Hactenus REX Serenissime, viuis veluti coloribus Moldauiam regionem longè omnium præstantissimam, quantum attinet non tantùm ad loca præ cæteris insignia, flumina, oppida, montesque, verùm etiam minimos pagos castellaque, perstrinximus: gratum quidem Maiestati tuæ (nisi nos concepta spes fallat) in eo præstaturi officium. Multùm igitur tuam Maiestatem, cæterosque Christianos Principes, breuissima hæc Moldauiæ descriptio admonere debet, quantum hac amissa regione periculi omnium Christianorum cernicibus immineat: Siquidem humanum est, accepto iam malo, tum primùm consilia velle capessere.

AD LECTOREM.

Cùm velis fortuna fauet proiecta secundis,
Lætaque tranquillæ tempora pacis habes.
Dormitas vtranque nimis securus in aurem,
Sunt tibi, sunt alio fata cauenda modo.
Expende afflicti tristissima tempora belli,
Et quæ sint capiti tela parata tuo.
Fortè tibi rerum series aduersa malarum,
Qua minimè credis, parte futura venit.
Inque tuis inimica volat fortuna capillis,
Cùm tua laurigera tempora fronde tegis.
Credo equidem, nec vana fides, fœlicia nunquàm,
Quæ non sint multis obuia fata malis.
Quare si quid habent vatum præsagia veri,
In nostrum venient barbara tela caput.
Sic Scythicis perijt nimiùm secura cateruis
Moldauia, & rigido Flaccia pressa iugo.

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ ім. І. МЕЧНИКОВА

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ ім. І.І. МЕЧНИКОВА

Н-1289/63